

**ВИХІД З ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА ЯК ПІДСТАВА ПРИПИНЕННЯ
КОРПОРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

Мельник О.В.,

здобувач кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права
Національний університет «Одеська юридична академія»,
старший юрисконсульт юридичного відділу
ДП «Одеський авіаційний завод»

У статті розглянуто теоретичні проблеми визначення поняття виходу учасника з господарського товариства, визначено момент припинення корпоративних правовідносин у разі виходу та основні спірні моменти реалізації такого права на практиці, а також співвідношення виходу з господарського товариства з іншими підставами припинення корпоративних правовідносин. Зроблено висновок про необхідність детального законодавчого врегулювання механізму реалізації права на вихід учасником господарського товариства.

Ключові слова: цивільне право, корпоративне право, корпоративні правовідносини, господарське товариство, корпорація, вихід з господарського товариства, припинення корпоративних правовідносин.

Мельник А.В. / ВЫХОД ИЗ ХОЗЯЙСТВЕННОГО ОБЩЕСТВА КАК ОСНОВАНИЕ ПРЕКРАЩЕНИЯ КОРПОРАТИВНЫХ ПРАВООТНОШЕНИЙ: ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ / Национальный университет «Одесская юридическая академия», Украина

В статье рассмотрены теоретические проблемы определения понятия выхода участника из хозяйственного общества, определен момент прекращения корпоративных правоотношений в случае выхода и основные спорные моменты реализации такого права на практике, а также соотношение выхода из хозяйственного общества с другими основаниями прекращения корпоративных правоотношений. Сделано вывод о необходимости детального законодательного урегулирования механизма реализации права на выход участником хозяйственного общества.

Ключевые слова: гражданское право, корпоративное право, корпоративные правоотношения, хозяйственное общество, корпорация, выход из хозяйственного общества, прекращение корпоративных правоотношений.

Melnyk O.V. / WITHDRAWAL FROM ECONOMIC PARTNERSHIP AS A BASIS OF DISCONTINUANCE OF CORPORATE RELATIONS IN CIVIL LAW ASPECT / National University «Odessa Law Academy», Ukraine

The topic is actual due to economic situation in Ukraine, which causes gradual rise of bankruptcy and withdrawals from the economic partnerships, and due to outmoded laws which regulate corporate relations in Ukraine. Article is based on Civil Code of Ukraine, the Law of Ukraine «On economic partnerships», Ukrainian Law commercial court' practice and Ukrainian scientific researches. This article is devoted to theoretic problems of defining term «withdrawal from economic partnership» and specifically proposes the clear concept «Withdrawal from economic partnership» definition. Article shows differences and correlation of concepts «withdrawal from economic partnership», «expulsion from economic partnership» and «cede of share in the authorized capital» and gives an understanding of legal nature of each concept. Article also provides information about main practical issues that appear in process of realization of members' right to withdraw from economic partnership and shows the moment of discontinuance of corporate relations in case of withdrawal from economic partnership. It describes how to avoid disputes related to the withdrawal from economic partnerships and the way to achieve balance between corporation' and members' rights.

The article results in conclusion which gives a clear definition of «Withdrawal from economic partnership» in civil law aspect. Conclusion provides suggestions how to improve Corporate Law legislation and gives advices how to tackle the main issues of withdrawal from economic partnership until there are no changes in Corporate Law regulations.

Key words: Civil Law, Corporate Law, corporate relations, economic partnership, corporation, withdrawal from economic partnership, discontinuance of corporate relations.

На сьогоднішній день, економічна ситуація в Україні є досить хиткою і нестабільною, що в свою чергу спричинило збільшення випадків виходу учасників з господарських товариств. Відповідно, значно зросла кількість корпоративних спорів, пов'язаних із реалізацією учасником права на вихід. Проблемака попередження, запобігання та вирішення спірних ситуацій, пов'язаних із виходом учасника із господарського товариства в сучасних умовах є досить актуальною. Законодавство не дає чітких відповідей на усі питання, які виникають у процесі виходу учасника з господарського товариства та не у повній мірі регламентує порядок здійснення розрахунків з учасником, який вийшов. Тому, є очевидним, що механізм реалізації права на вихід потребує вдосконалення на законодавчому рівні.

Метою статті є визначення поняття права на вихід учасника з господарського товариства, механізму та ключових проблем реалізації такого права у цивільно-правовому аспекті та визначення моменту припинення корпоративних прав у разі виходу.

Господарське товариство – це юридична особа, підприємство або інший суб'єкт господарювання, створене юридичними особами та/або фізичними особами шляхом об'єднання їх майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку. Господарське товариство має статутний (складений) капітал, поділений на частки між учасниками.

Учасниками і засновниками господарського товариства згідно норм ст. 114 ЦК України, ст. 3 Закону України «Про господарські товариства» можуть бути: фізичні особи, юридичні особи, а також іноземні громадяни, особи без громадянства, іноземні юридичні особи, міжнародні організації.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про господарські товариства», ч. 2 ст. 113 ЦК України господарські товариства можуть бути створені у формі повного товариства, командитного товариства, товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерного товариства.

Відповідно до п. «в» ч. 1 ст. 10 Закону України «Про господарські товариства», п. 3 ч. 1 ст. 116 ЦК України, учасник господарського товариства має право вийти в передбаченому законом та установчими документами порядку зі складу товариства. З огляду на зміст ст. 100 ЦК України, право участі у товаристві є особистим немайновим правом і не може окремо передаватись іншій особі і з реалізацією права на вихід з господарського товариства, корпоративні права учасника, що вийшов, припиняються.

Вбачається, що вихід – це спосіб припинення корпоративних відносин з ініціативи учасника, який застосовується в усіх видах господарських товариств, окрім акціонерного. Слід зазначити, що реалізувати право на вихід можуть учасники товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повного та

командитного товариств. Хоча законодавством не передбачена сама процедура реалізації права на вихід, передбачені лише окремі особливості реалізації цього права в окремих товариствах (у ст.ст. 54, 65, 71, 77 Закону України «Про господарські товариства»). Процедура виходу учасника не може бути реалізована в акціонерному товаристві, оскільки корпоративні права акціонера можуть бути припинені лише шляхом відчуження акцій.

При визначенні способів припинення корпоративних прав слід чітко розмежовувати такі поняття як «вихід», «виключення» учасника та «відступлення частки» учасником господарського товариства.

На практиці дуже часто виключення і вихід учасника вживаються як синоніми. Проте ототожнювати їх не можна. Це дві різних підстави припинення корпоративних прав. По-перше, виключення – це примусове припинення участі в товаристві. Ініціатива щодо виключення виходить від інших учасників. Натомість вихід – добровільне волевиявлення учасника. По-друге, виключення можливе лише за наявності чітко визначених підстав (ч. 2 ст. 52 та ст. 64, 72 Закону України «Про господарські товариства»), а для виходу ані підстави, ані мотиви не мають жодного значення. По-третє, виключення здійснюється за рішенням вищого органу – зборів учасників товариства. Натомість вихід – суб'єктивне, самостійне рішення учасника, яке не залежить від згоди інших учасників [1, с. 24].

Не слід також ототожнювати вихід учасника із товариства з відступленням учасником власної частки у статутному капіталі. На цьому наголошується й у листі Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва (далі – Держпідприємництво) «Щодо виходу учасника з товариства з обмеженою відповідальністю» від 22 вересня 2003 року [2]. Так, по-перше, відступлення частки – це двостороння дія, договір, оскільки необхідно щоб відступлену частку прийняла інша особа або учасник. В свою чергу вихід з господарського товариства носить характер односторонньої дії. По-друге, відступлення частки на користь третіх осіб можливе лише за згодою товариства, а для виходу згоди товариства не потрібно. По-третє, внаслідок відступлення частки корпоративні права та обов'язки переходять від учасника до набувача частки. Ці наслідки не настають у разі виходу з товариства [3, с. 288].

Важливо також зазначити, що вихід з товариства не припиняє трудових відносин між учасником і товариством. Учасник, який працював у товаристві, після виходу надалі зобов'язаний ходити на роботу. Якщо він цього не бажає, повинен написати окрему заяву – про звільнення за власним бажанням. Тому слід розмежовувати вихід учасника з товариства і звільнення.

Із вищезазначеного випливає, що на відміну від інших способів припинення корпоративних прав, вихід з товариства – це добровільне, одностороннє, безумовне волевиявлення учасника, спрямоване на припинення корпоративних правовідносин. Ініціатором процедури виходу може бути лише учасник, який цього бажає, а товариство є суб'єктом лише пасивного обов'язку – не перешкоджати реалізації цього права. Вихід учасника не залежить від згоди інших учасників, наявності зобов'язань перед товариством та інших обставин.

Право на вихід не може бути обмежене установчими документами чи рішенням органів товариства. Учасник може реалізувати своє право на вихід із господарського товариства на власний розсуд у будь-який момент, враховуючи вимоги закону та установчих документів. Згідно зі ст. 100 ЦК України «учасники товариства мають право вийти з товариства, якщо установчими документами не встановлений обов'язок учасника письмово попередити про свій вихід із товариства у визначений строк, який не може перевищувати одного року».

Отже, єдине обмеження, яке допускається, це письмово попередити товариство про свій вихід у строк, передба-

чений установчими документами, який в будь-якому разі не може перевищувати один рік.

Щодо безумовності права на вихід, слід зазначити, що окремі вчені заперечують таку позицію, аргументуючи це тим, що у ст. 10 передбачене не просто право на вихід, а право на вихід у встановленому порядку. Вказівка законодавця на встановлений порядок виходу сама по собі, на їх думку, заперечує безумовність права на вихід. Проте, як справедливо зазначає В. М. Кравчук, така позиція видається помилковою, оскільки ст. 10 Закону України «Про господарські товариства» встановлює право на вихід як загальне право учасників усіх товариств. Щодо кожного виду товариств законодавець встановлює спеціальні норми, закріплює особливий порядок реалізації цього права (ст.ст. 54, 65, 71, 77 вказаного Закону). Ці норми якраз і визначають той встановлений порядок, про який йдеться у ст. 10. Встановлення порядку виходу у жодному разі не можна розглядати як заперечення безумовності цього права [4, с. 590].

В свою чергу Л. Нецька висловила пропозицію про необхідність законодавчого закріплення заборони виходу учасника з товариства з обмеженою відповідальністю у випадку зменшення статутного фонду за відсутності згоди кредиторів на зменшення статутного фонду та гарантій з оплати боргів кредиторам, і якщо зменшення статутного фонду товариства внаслідок виходу учасника призводить до порушення рівноправності інших учасників [5, с. 78].

Проте у своєму листі Держпідприємництво відзначив, що враховуючи те, що особа не може бути позбавлена права на вільний вихід із складу учасників товариства, а угоди, укладені на обмеження такого права, є недійсними, слід дійти висновку, що питання виходу залежить виключно від волі такого учасника. В зв'язку з цим, єдиним документом, необхідним для виходу з товариства, є заява учасника. На підставі цієї заяви товариство в особі зборів учасників вирішує питання про вихід особи, яка подала заяву, із товариства. Товариство не вправі відмовити у виході такої особи із складу учасників і має визначити порядок повернення частки учасника, що вибуває, у статутному фонді такого товариства. Якщо особа, яка вибуває, бажає забрати свою частку, товариство зобов'язане повернути майно в натурі чи компенсувати його вартість. У цьому разі у зв'язку зі зменшенням статутного фонду і кількості учасників вносяться відповідні зміни до установчих документів [6].

А для того, щоб не зменшувати статутний капітал при виході учасника, інші учасники можуть:

- 1) прийняти рішення про збільшення своїх часток шляхом внесення додаткових вкладів (із тим щоб розмір капіталу залишився таким, який був до виходу учасника);
- 2) прийняти рішення про викуп частки учасника самим товариством чи його учасниками (втім, у такому разі означені відносини перестають регулюватися нормами законодавства про вихід учасника, а до них застосовуються норми про відступлення частки) [7, с. 24].

Вихід учасника з товариства породжує правові наслідки як для цього учасника, так і для товариства. Двосторонній наслідок – припинення корпоративних правовідносин між учасником і товариством. З моменту виходу учасник втрачає право брати участь в управлінні товариством (право голосу на зборах учасників) і право отримувати частину прибутку від діяльності товариства.

Найважливішим правовим наслідком виходу учасника є виникнення у товариства зобов'язань щодо розрахунків з ним. Між товариством і учасником виникають зобов'язальні правовідносини щодо виділення належної частки в майні товариства. Учасник, який вибув, набуває статусу кредитора, а товариство стає боржником. Жодних переваг перед іншими кредиторами колишній учасник не має. Товариство зобов'язане виплатити учаснику при виході вартість майна, пропорційну його частці у статутному

капіталі, тільки після затвердження фінансової звітності за наслідками року, а строк виплати не повинен перевищувати 12 місяців з дня виходу. До того ж товариству необхідно визначити фінансовий результат діяльності товариства на дату вибуття учасника і виплатити частку прибутку, що належить йому. Щоб дотриматися вище перелічених вимог законодавства, необхідно вирішити питання про дату виходу учасника з товариства.

В свою чергу, визначення моменту, з якого учасник вважається таким, що вийшов з товариства, є досить дискусійною проблемою, яка часто виникає на практиці.

З цього приводу висловлювалися різні думки. Дата виходу пов'язується з однією з наступних подій (в хронологічному порядку):

1. день прийняття учасником рішення про вихід (день написання заяви);
2. подання товариству заяви (рішення) про вихід;
3. прийняття загальними зборами рішення про виключення учасника з товариства на підставі його заяви про вихід, а за відсутності такого рішення – день наступний за закінченням строку, встановленого законом чи статутом товариства для повідомлення про вихід із товариства [8, с. 23];
4. день затвердження змін до установчих документів, пов'язаних із виходом учасників;
5. дата державної реєстрації змін до установчих документів, пов'язаних із виходом учасників;
6. день остаточного розрахунку з учасником.

На думку Держпідприємництва, датою добровільного виходу учасника з товариства з обмеженою відповідальністю є дата нотаріального посвідчення відповідної заяви [9]. Кравчук В. М. вважає такий висновок необґрунтованим, оскільки прийняття рішення про вихід саме по собі не припиняє корпоративних правовідносин, оскільки це рішення ще невідоме товариству. Воно не може враховувати таке рішення у власній діяльності. Написання заяви про вихід з товариства саме по собі ще не породжує правових наслідків, адже заява не вручена адресатові. Основне завдання цього документа – інформування товариства про вихід. Якщо цього завдання не досягнуто, жодних наслідків не настає [10, с. 14]. Отже, прийняття учасником рішення про вихід не припиняє корпоративних правовідносин.

Викладене у належній формі рішення учасника про вихід має бути повідомлене товариству. Саме з цього моменту волевиявлення учасника набуває значення юридичного факту, що породжує певні правовідносини. Рішення про вихід повинно потрапити до товариства законно від учасника або його уповноваженого представника. Якщо припустити, що товариство отримало заяву про вихід випадково (поза волею учасника) або внаслідок протиправних дій (наприклад, викрадення), то правові наслідки не настають. В основі виходу повинна бути свідомо вольова поведінка учасника, а не випадковість, тим більше порушення.

Учасник має повідомити товариство про свій вихід не пізніше як за три місяці. Увесь цей час учасник залишається в товаристві, і корпоративні правовідносини ще тривають. У протилежному випадку встановлення строку попередження не мало б сенсу.

Окремі правознавці дату виходу пов'язують із днем прийняття рішення про вихід зборами учасників товариства, проте оскільки право на вихід є безумовним, розгляд заяви на зборах не може мати впливу на реалізацію такого права. Незалежно від позиції товариства – погоджується воно з виходом чи проти цього – участь в товаристві припиняється, оскільки цього бажає учасник. Не відповідає закону твердження окремих вчених про те, що товариство, розглядаючи заяву про вихід, може виключити учасника або відмовити учаснику у виході, якщо заявник має невиконані зобов'язання перед товариством [11, с.108], оскільки

ки товариство лише бере до уваги рішення учасника про вихід.

Більше того, якщо вихід пов'язувати з відповідним рішенням зборів учасників, виникає проблема кворуму. Наприклад, в товариствах з обмеженою відповідальністю збори правомочні, якщо присутні учасники, що володіють більш ніж 60 % голосів. Якщо виходить учасник, частка якого становить 40 чи більше відсотків, то без нього немає кворуму, а, отже, не можна вирішити жодного питання. Вихід учасника, якщо притримуватися цієї позиції, фактично паралізував би роботу товариства. Тому, момент виходу з товариства не можна пов'язувати з проведенням зборів учасників.

Також, припинення корпоративних правовідносин намагаються пов'язати із днем затвердження змін до установчих документів, які відображають вибуття учасника. Така позиція видається хибною. Потрібно розрізнати підстави і наслідки виникнення, зміни чи припинення правовідносин між учасником і товариством. Наслідки – виділення частки, зміна складу учасників та ін. Обов'язковим наслідком є фактична зміна складу учасників, що зумовлює необхідність внесення змін до установчих документів. Закон зобов'язує товариство зробити це. Учасник, який виходить, до цього обов'язку не має жодного відношення.

Окремі науковці та практики пов'язують момент виходу учасника з днем реєстрації змін до установчих документів [12, с. 56]. Основний аргумент прибічників цієї позиції – зміни до установчих документів набирають законної сили з моменту державної реєстрації. Також, Держкомпідприємництво у своїх листах-роз'ясненнях зазначає, що днем виходу учасника з товариства є день державної реєстрації відповідних змін до установчих документів товариства [13] [14]. Проте ця позиція суперечить закону. Відповідно до ст. 7 Закону України «Про господарські товариства» зміни, які сталися в установчих документах товариства і які вносяться до державного реєстру, підлягають державній реєстрації за тими ж правилами, що встановлені для державної реєстрації товариства. Ця норма не визначає моменту набуття чинності змін до установчих документів, а лише встановлює обов'язок їх державної реєстрації. Відповідно до ч. 3 ст. 18 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців», якщо відомості, які підлягають внесенню до Єдиного державного реєстру, не були до нього внесені, вони не можуть бути використані у спорі з третьою особою. Наведені норми не дають підстав для висновку, що незареєстровані зміни недійсні.

Фактичні зміни складу учасників породжують правові наслідки незалежно від їх реєстрації. Ці наслідки породжуються діями сторін. Подання заяви про вихід є односторонньою дією, спрямованою на припинення корпоративних правовідносин. Такий правочин є дійсним з моменту його вчинення. Його дійсність не залежить ані від згоди товариства, ані від реєстрації змін до установчих документів.

Остання подія, з якою пов'язують момент виходу учасника – остаточний розрахунок з учасником у зв'язку із виділенням частки. Проте, як уже зазначалось вище, розрахунок з учасником – це наслідок виходу, а не його умова.

В Узагальненні практики розгляду судами корпоративних спорів увага господарських судів привертається до того, що вихід зі складу учасників товариства не пов'язується ані з рішенням зборів учасників, ані з внесенням змін до установчих документів товариства, у зв'язку з чим моментом виходу учасника з товариства є дата подання заяви про вихід із товариства у встановленому порядку. Днем подачі такої заяви слід розглядати день передачі її учасником будь-якому виконавчому органу товариства або уповноваженому на це учаснику чи працівнику това-

риства, а не тільки зборам товариства, підставою скликання яких була заява позивача про вихід із товариства, або день вручення заяви уповноваженим особам товариства органами зв'язку. Заява про вихід учасника з товариства є формою реалізації передбаченого законом права учасника на припинення корпоративних відносин шляхом виходу з товариства, а не правочином. Враховуючи це, не підлягають задоволенню позовні вимоги про визнання заяви про вихід з товариства недійсною, оскільки законом не передбачено застосування такого способу захисту права.

Як бачимо, дата виходу з товариства визначається по-різному, залежно від того чи іншого бачення самої сутності цієї підстави припинення корпоративних правовідносин. Принципи добровільності, безумовності й односторонності виходу не порушуються лише тоді, коли моментом виходу вважати день спливу встановленого статутом (або законом) строку попередження товариства про вихід.

Отже, вихід з товариства – це врегульоване нормами цивільного права добровільне, одностороннє, безумовне волевиявлення учасника, спрямоване на припинення

корпоративних правовідносин з товариством. Така дія є корпоративним правочином. Вихід з товариства є підставою припинення корпоративних правовідносин на вимогу учасника та має на меті отримання дійсної вартості частки учасника.

Очевидним є те, що процедура виходу учасника з господарського товариства потребує детального законодавчого врегулювання, чого досі, на жаль, не зроблено. З метою захисту прав учасника і товариства, порядок і спосіб визначення дійсної вартості частки повинен бути визначений законом імперативною нормою. Натомість порядок і строки її виплати можуть регулюватися диспозитивною нормою. Доцільним буде також прийняття спеціалізованих законів для кожного окремого виду господарських товариств, де має бути чітко регламентований порядок та наслідки реалізації учасниками корпоративних прав. Допоки таких законів немає, єдиним можливим способом врегулювання питання виходу учасника з господарського товариства є детальна регламентація такого права у статутних документах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин : Рекомендації Вищого господарського суду України від 28 грудня 2007 року № 04-5/14 // Вісник господарського судочинства. – 2008. – № 1. – С. 22–42.
2. Щодо виходу учасника з товариства з обмеженою відповідальністю : Лист Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва від 22 вересня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dkrp.gov.ua>.
3. Кравчук, В. М. Припинення корпоративних правовідносин в господарських товариствах [Текст] : монографія / В. М. Кравчук. – Л. : Край, 2009. – С. 288.
4. Кравчук, В. М. Корпоративне право : Науково-практичний коментар законодавства та судової практики [Текст] / В. М. Кравчук. – К., 2005. – С. 590.
5. Нецька Л. Про окремі недоліки Закону України «Про господарські товариства» [Текст] / Л. Нецька // Право України. – 2000. – № 4. – С. 77–79.
6. Щодо роз'яснення порядку виходу із товариств з обмеженою відповідальністю : Лист Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва № 2-222/3824 від 20 червня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dkrp.gov.ua>.
7. Кібенко О. Вихід учасника із товариства з обмеженою відповідальністю : проблемні питання та практичні рекомендації / О. Кібенко, А. Залеська // Українське комерційне право. – № 12. – 2012. – С. 20.
8. Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин : Рекомендації Вищого господарського суду України від 28 грудня 2007 року № 04-5/14 // Вісник господарського судочинства. – 2008. – № 1. – С. 22–42.
9. Щодо виходу учасника з товариства з обмеженою відповідальністю : Лист Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва № 5008 від 22 вересня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dkrp.gov.ua>.
10. Кравчук В. М. Вихід учасника з товариства з обмеженою відповідальністю: основні проблеми / В. М. Кравчук // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 1. – С. 11–14, продовження – № 2 – С. 10–15.
11. Воловик О. А. Інтереси господарських товариств : проблеми правового забезпечення в корпоративних відносинах [Текст] : монографія / О. А. Воловик. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. – С. 100–112.
12. Дзюбенко С. Визначення моменту виходу учасника з товариства з обмеженою відповідальністю (теорія та практика) / С. Дзюбенко // Юридичний радник : Журнал юристів України. – 2009. – № 3. – С. 56–57.
13. Щодо надання роз'яснення відносно порядку розрахунку частки і виплати вартості майна учасника товариства з обмеженою відповідальністю при його виході з товариства : Лист Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва № 5114 від 28 липня 2004 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dkrp.gov.ua>.
14. Щодо заліку взаємних однорідних вимог : Лист Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва № 4783 від 14 липня 2004 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dkrp.gov.ua>.